

PROF. DR STEFAN BIAŁOBOK
(1909–1992)

Dnia 17 sierpnia 1992 r., w wieku 83 lat zmarł Profesor Stefan Białobok, członek rzeczywisty Polskiej Akademii Nauk, członek honorowy Polskiego Towarzystwa Botanicznego, były wieloletni dyrektor Instytutu Dendrologii PAN w Kórniku.

Profesor dr Stefan Białobok urodził się 11 maja 1909 roku w Czernichowie koło Krakowa, gdzie Jego ojciec był nauczycielem ogrodnictwa w szkole rolniczej. W następnych latach rodzice Profesora przenieśli się do Puław i tu w Państwowym Instytucie Naukowym Gospodarstwa Wiejskiego (PINGW), w atmosferze twórczej pracy naukowej, kształtowały się Jego zamiłowania i przyszła pasja badawcza. W 1933 roku ukończył studia na Wydziale Ogrodniczym Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie. Pierwszą pracę na stanowisku asystenta rozpoczął w PINGW w Puławach, w Zakładzie Hodowli Drzew. Dzięki stypendium Funduszu Kultury Narodowej i PINGW, w 1933 roku wyjechał do Pruhonic koło Pragi celem dalszej specjalizacji w dziedzinie pomologii i dendrologii. Profesor Białobok we własnoręcznie napisanym życiorysie podkreśla, że „Szczególne znaczenie dla rozwoju moich dalszych zainteresowań miało zetknięcie się ze znanym dendrologiem Silva-Tarouca, założycielem wielkiego arboretum i znanych szkółek”.

Po powrocie z Czechosłowacji Profesor Białobok nadal pracuje w Puławach, gdzie pod kierunkiem prof. dra L. Kaznowskiego rozpoczyna hodowlę drzew i krzewów ozdobnych oraz selekcję podkładek drzew owocowych. W 1935 roku wyjeżdża ponownie, tym razem do Niemiec, gdzie pracuje w Instytucie Sadownictwa w Berlinie–Dahlem pod kierownictwem prof. Kemmera oraz odbywa praktykę w Institut für Pflanzenernährungslehre und Bodenbiologie. W tym czasie przygotowuje pracę pt. *Przyczynki do poznania wpływu zawartości składników pokarmowych w glebie na płodność i nieplodność odmian jabłoni Boskoop i Królowej Renet* (Rocznik Nauk Ogrodniczych, t. III, Warszawa 1936). Z Niemiec prof. S. Białobok w 1936 roku wyjeżdża na miesiąc do Holandii i Belgii, zwiedzając między innymi znane stacje doświadczalne w Boskoop i w Wageningen. W tym samym roku przebywa trzy miesiące w Anglii i odbywa tam praktykę w stacji doświadczalnej w East Malling, zapoznając się z nowoczesnym doświadczalnictwem sadowniczym oraz z zasadami hodowli i selekcji podkładek drzew owocowych.

Po powrocie do kraju nadal pracuje w Zakładzie Hodowli Drzew PINGW. W 1936 roku wspólnie z ojcem Janem Białobokiem, a pod kierunkiem A. Wróblewskiego z Kórnika, zajmuje się organizowaniem Zakładu Sadownictwa przy PINGW w Puławach. Uczestniczy również przy zakładaniu przez ojca w Sadłowicach koło Puław największej wówczas w Polsce kolekcji wierz (głównie koszykarskich), obejmującej około 600 odmian i gatunków.

W 1938 roku prof. Białobok przenosi się do Poznania i obejmuje stanowisko nauczyciela

sadownictwa i szkółkarstwa w Państwowej Szkole Ogrodniczej. Utrzymuje dalszą współpracę z A. Wróblewskim w zakresie selekcji podkładek drzew owocowych odpornych na mrozy. Pod kierunkiem prof. dra A. Wodziczki rozpoczyna przygotowania do pracy doktorskiej na temat rewizji systematyki rodzaju *Ribes*, jednakże wybuch wojny w 1939 roku ją przerywa. Do tego tematu prof. Białobok już więcej nie wraca.

Okres wojny Profesor spędza w Lublinie, pracując w ogrodach miejskich, a następnie w Końskich, gdzie był zatrudniony jako inspektor ogrodniczy. 1 marca 1945 roku przyjeżdża do Kórnika i obejmuje kierownictwo Zakładu Badania Drzew i Lasu oraz Ogrodów Kórnickich wraz z Arboretum. Całość wchodziła wówczas w skład Fundacji „Zakłady Kórnickie”. Stanowisko to objął po śmierci Antoniego Wróblewskiego (1944 r.), z którym już wcześniej współpracował.

Z Kórnikiem Profesor Białobok związał się na stałe rozpoczynając organizowanie placówki naukowej – obecnego Instytutu Dendrologii PAN – od bardzo skromnych możliwości materialnych i personalnych (zatrudnionych było zaledwie kilku ogrodników-techników w szkółkach, brakowało laborantów, a także odpowiednich budynków). Istniały jednak bogate kolekcje drzew i krzewów, zgromadzone w Kórniku przez A. Wróblewskiego. Zorganizowanie nowoczesnej placówki naukowej wymagało przygotowania własnej kadry naukowej i stworzenia warunków do prowadzenia badań, a więc wybudowania pomieszczeń laboratoryjnych, domów mieszkalnych oraz zorganizowanie zaplecza gospodarczego, zapewniającego utrzymanie na odpowiednim poziomie kolekcji roślinnych i powierzchni doświadczalnych.

W maju 1947 roku Rada Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Poznańskiego przyznała prof. Białobokowi stopień doktora nauk ścisłych z dziedziny botaniki, a temat pracy doktorskiej, wykonanej pod kierownictwem prof. dra A. Wodziczki, brzmiał: *Morfologia i anatomia zrośnięcia zrazu z podkładką niektórych gatunków i odmian z rodzaju Malus*. Tytuł profesora nadzwyczajnego otrzymał prof. Białobok w 1954 roku, profesora zwyczajnego w 1970 roku, a w 1976 roku został wybrany członkiem rzeczywistym PAN.

Prof. Białobok od dawna interesował się genetyką drzew. Taki aspekt miały też badania nad topolami, którymi zajmował się w latach pięćdziesiątych. W Kórniku szczególnie szeroko rozwinięte zostały badania nad tym rodzajem drzew. Dotyczyły one nie tylko ich genetyki i selekcji, ale także naturalnej zmienności, systematyki, geograficznego rozmieszczenia oraz rozmnażania i uprawy. Na początku lat sześćdziesiątych prof. Białobok nawiązał bliski kontakt z wybitnymi genetykami szwedzkimi – profesorami B. Lindquistem i J. Gustafssonem. Była to okazja, a zarazem impuls do bliższego zapoznania się z nowymi wówczas prądami w genetyce drzew leśnych. W Zakładzie Dendrologii i Arboretum Kórnickim (taką nazwę nosiła wówczas placówka kórnicka), poza pracami genetyczno-selekcyjnymi nad topolami, rozwijają się pierwsze w Polsce prace dotyczące genetyki sosny i świerka, a następnie innych drzew liściastych. Założone zostały plantacje doświadczalne i archiwa klonów rozmnożonych przez szczepienie tzw. drzew doborowych sosny, świerka, modrzewia, jesionu i innych gatunków. W latach następnych zostały rozwinięte w Kórniku badania zmienności genetycznej drzew za pomocą izoenzymów.

Właściwy kierunek rozwoju genetyki drzew widział prof. Białobok w ścisłym powiązaniu z fizjologią i dlatego równoległe z badaniami genetycznymi w kierowanej przez siebie placówce rozwinął prace z zakresu fizjologii roślin drzewiastych. Powstają pracownie: genetyki oraz fizjologii roślin drzewiastych. Za konieczne uznał rozwinięcie badań z dziedziny biologii nasion drzew i krzewów. Dzięki zbudowaniu pierwszego w Polsce fitotronu (w początku lat sześćdziesiątych) ten kierunek badań został rozwinięty, a następnie w Instytucie wyodrębniony w osobny Zakład, który dzisiaj jako jedyny w Polsce prowadzi badania nad spoczynkiem i kiełkowaniem nasion roślin drzewiastych.

Ważną dziedziną badań zainicjowanych w Instytucie Dendrologii przez prof. Białoboka jest wreszcie wpływ zanieczyszczeń przemysłowych na drzewa i krzewy. Także w tych badaniach Profesor zwrócił szczególną uwagę na procesy fizjologiczne rośliny pozostającej pod presją

zanieczyszczeń przemysłowych powietrza i gleby. Powstaje oddzielny zakład odporności drzew na zanieczyszczenia przemysłowe, kierowany przez wiele lat bezpośrednio przez prof. Białoboka.

Prof. Białobok jest autorem lub współautorem ponad 200 prac naukowych, popularnonaukowych i podręczników. Wykaz prac był publikowany w *Arboretum Kórnickim* w tomach: 17 (1972), 22 (1977), 26 (1981), 28 (1988) oraz 37 (1992) i dlatego ich nie powtarzamy. Ponadto w tomie 25 tegoż czasopisma (1980), który jako rocznik jubileuszowy był poświęcony prof. Białobokowi, jest zamieszczona bibliografia Jego prac za lata 1933–1979.

W latach 1945–1980, kiedy sprawował funkcję dyrektora placówki kórnickiej prof. Białobok wielokrotnie podróżował. Między innymi w 1959 roku wyjechał do Chin, gdzie wraz z prof. drem A. Jasiewiczem z Instytutu Botaniki PAN w Krakowie odbył wyprawę dendrologiczną do północno-wschodniej części tego kraju, poprzez góry Tien-szan i Mały Czingan, a następnie w góry Tai-pai-szan, położone na południowy-zachód od Pekinu. Z podróży tej Profesor przywiózł cenne zbiory zielników oraz nasion (S. Białobok: *Podróż dendrologiczna do Chin*; Arb. Kórn. R. VI, 1961, 227–240).

Z krajów pozaeuropejskich odwiedził prof. Białobok jeszcze Japonię i Stany Zjednoczone. Brał udział w wielu międzynarodowych konferencjach i sympozjach, między innymi w kongresach poświęconych genetyce drzew – w Berlinie (1958), w Sztokholmie (1963) i w Nowosybirsku (1973). Na Międzynarodowym Kongresie Botanicznym, w ówczesnym Leningradzie (1975), pełnił funkcję wiceprzewodniczącego tegoż kongresu.

Organizowanie niemal od podstaw zakładu naukowego w Kórniku, który w 1975 roku otrzymał rangę instytutu, wymagało od Profesora w pierwszym rzędzie przygotowania odpowiedniej kadry pracowników naukowych. Temu zagadnieniu poświęcał zawsze szczególnie dużo uwagi i wysiłku. Wykształcił liczącą się w naukach przyrodniczych w Polsce kadrę zdolną do prowadzenia i rozwijania badań z dziedziny biologii roślin drzewiastych. Był promotorem wielu rozpraw doktorskich i recenzentem licznych rozpraw habilitacyjnych.

Działalność Profesora w zakresie wydawnictw naukowych zasługiwałyby na oddzielne omówienie. Z braku miejsca należy tu wspomnieć tylko, że był inicjatorem i wieloletnim redaktorem rocznika *Arboretum Kórnickie*, które nieprzerwanie ukazuje się od 1955 roku. Szczególne zasługi położył prof. Białobok przy wydawaniu serii monografii popularnonaukowych *Nasze Drzewa Leśne*, których był redaktorem. Monografie te cieszą się zasłużoną popularnością i uznaniem leśników oraz biologów interesujących się życiem drzew. Dotychczas ukazało się ich 14 tomów.

Prof. Białobok zajmował się również działalnością dydaktyczną. Zaczynał od wykładów sadownictwa i szkółkarstwa w Państwowej Szkole Ogrodniczej w Poznaniu (1938–1939 i 1945–1946). Wykładał encyklopedię uprawy drzew owocowych na Wydziale Rolniczo-Leśnym Uniwersytetu Poznańskiego (1946–1948), a następnie dendrologię w ówczesnej Wyższej Szkole Rolniczej w Poznaniu (1960–1966).

Działalność społeczna prof. Białoboka wyrażała się w czynnym uczestnictwie w wielu organizacjach naukowych w kraju i zagranicą. Był członkiem kilku towarzystw naukowych – między innymi Polskiego Towarzystwa Botanicznego (ostatnio członek honorowy PTB), Polskiego Naukowego Towarzystwa Leśnego, Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, Komitetu Botanicznego PAN, Komitetu Ekologicznego PAN, Komitetu Nauk Leśnych PAN. Wiele lat był przewodniczącym Sekcji Dendrologicznej PTB, Sekcji Rolniczo-Leśnej PTPN, wiceprzewodniczącym Międzynarodowej Unii Dendrologicznej (International Dendrology Union), przewodniczącym grupy roboczej genetyki sosny zwyczajnej IUFRO (Międzynarodowa Unia Instytutów Leśnych). Trzy kadencje pełnił funkcję przewodniczącego Komitetu Botanicznego PAN. Był członkiem i przewodniczącym kilku rad naukowych, między innymi Instytutu Sadownictwa i Kwaciarnictwa w Skierniewicach, Instytutu Botaniki im. W. Szafera w Krakowie i Instytutu Dendrologii PAN w Kórniku (przewodniczący).

Za swą pracę i działalność naukową oraz organizacyjną Prof. Białobok otrzymał liczne

odznaczenia i nagrody. Między innymi: Krzyż Oficerski (1964) i Krzyż Komandorski (1972) Orderu Odrodzenia Polski, Honorową odznakę za zasługi dla woj. poznańskiego (1970), Medal Mikołaja Kopernika (1975), Medal Słowackiej Akademii Nauk (1973) za zasługi dla rozwoju nauk biologicznych. Prof. Białobok był członkiem – założycielem Kórnickiego Towarzystwa Kulturalnego, a ostatnio jego członkiem honorowym.

Śmierć prof. Białoboka jest dotkliwym ciosem i niepowetowaną stratą głównie dla Instytutu Dendrologii, który przez tyle lat z wielkim wysiłkiem, z pełnym zaangażowaniem i całkowitym oddaniem tworzył oraz kierował nim w niełatwych, a często w bardzo trudnych warunkach. Jest także ciosem dla nauki polskiej, a szczególnie dla polskiego leśnictwa, które właśnie dzisiaj śmiertelnie zagrożone, tak jak całe środowisko przyrodnicze, potrzebuje świątłych umysłów i odważnych ludzi. Te dwie cechy łączył w sobie prof. Białobok i taki pozostanie w naszej pamięci.

Władysław Bugała